

In memoriam

Robert Torre

(Zagreb, 1965. – Zagreb, 2021.)

Liku i djelu Roberta Torrea bilo bi pogrešno pristupiti na klasičan način. Učinili bismo tako nepravdu čovjeku koji je zazirao od strukturiranosti životnoga svijeta. Kada bismo ga pokušali uklopiti u pravilnost i uniformiranost, izgubio bi se neumoran duh čovjeka koji je filozofiju živio punim plućima. Torre je bio čovjek anarho-liberalnih ideala. U toj se slobodi od stege kompromisa društvenosti može odgonetnuti njegov istinski profil. Odupiranjem otuđenju koje se raznorodno nameće, ostajemo sami u jednoj od dviju krajnosti – u nihilizmu usamljenosti ili mudrosti samoće. Robert Torre bio je mudrac samoće, otkrio je mudrost i prakticirao pravu ljubav prema njoj. U kožnoj jakni i trapericama ispod psihijatrijske bijele kute, Robert Torre bio je filozof lišen okova povijesti filozofije. To ne znači da je odbacivao filozofsku tradiciju, nego da je za njega filozofska literatura bila samo alat samospoznaje i samostvaranja. U svojem se pristupu nije samo zadovoljio djelima i autorima većima i od vremena (npr. Heidegger, Sartre, Husserl, Foucault) nego je i sam odvažno ispisao nekoliko stranica koje transcendiraju vrijeme. Tomu svjedoči nasljeđe koje nam je ostavio u knjigama *Ima li života prije smrti?*¹ ili pak *Ludilo uzvraća udarac.*²

Ako knjigu *Ima li života prije smrti?* želimo posuditi u knjižnici, pronaći ćemo je pod sekcijom psihologije, čime je Robertu Torreu počinjena svojevrсна bibliotekarska nepravda – čitanjem će se knjige shvatiti da je riječ o jednom ozbiljnom filozofskom djelu. U jednoj solidnoj demistifikaciji *self-help* industrije, Torre nam dočarava patnju i težinu života kroz svojevršno raščaravanje univerzalnog pojma sreće kao temeljnog životnog cilja. No knjiga ne staje na pesimizmu stvarnosti, već budi nadu u optimizam u vidu prihvaćanja stvarnosti života kakav on uistinu jest. Rješenje egzistencijskih pitanja leži u prihvaćanju svojevršne ironije življenja. Da bismo mogli shvatiti ironiju življenja, prirodni stav nije dovoljan. Cjelokupni svijet života valja staviti u zagrade i u *povremenim nestancima zamišljene odsutnosti* pokušati približiti *eidos* stvari nama samima. Kroz shvaćanje stvari kakva jest, shvaćamo i sebe i svoj položaj u kozmosu. Takav odnos prema svijetu vodi k autentičnoj eg-

1

Robert Torre, *Ima li života prije smrti?*, Ljevak, Zagreb 2018.

2

Robert Torre, *Ludilo uzvraća udarac: povijest ludila osuđenog na psihijatriju*, Media bar, Zagreb 2021.

zistenciji. Torre je egzistirao autentično. Njegova egzistencijska neovisnost od organskog i nagonke inteligencije (Scheler) vodila ga je prema visinama umnosti koje nadilaze logosa i vode prema duhovnom blagostanju.

Ipak, nepravda je ispravljena u pogledu klasificiranja njegove posljednje knjige *Ludilo uzvraća udarac: povijest ludila osuđenog na psihijatriju*³ pod područje psihijatrije. Time se, vjerojatno nenamjerno, dogodila zanimljiva ironija. Nakon uz nju vezane prethodne knjige iz 2014. godine, *Prava istina o psihijatriji: kako zaustaviti planetarnu epidemiju uzimanja psihofarmaka*,⁴ Torre je bio pod izrazitim pritiskom stručne javnosti zbog svoje kritike biomedicinskog polazišta u psihijatriji. Tada je na vidjelo izašla njegova filozofska potkovanost, ali i nekomformistički duh koji nije mogao biti utišan represivnim alatima. Torre je u tom djelu krenuo stopama velikih imena psihijatrije poput Thomasa Szasza ili pak Franca Basaglie: nepopularno nazvanih anti-psihijatara. Taj pokret, iako okarakteriziran kao antipsihijatrija (jer je osnovni fokus bila kritika institucijske, paradigmatički krute psihijatrije), označio je preokret u shvaćanju psihijatrije kao discipline, gurajući je prema humanijem pristupu te stabilizaciji takozvane socijalne psihijatrije. Uz dozu kritičnosti prema antipsihijatriji jednog vremena, Robert Torre se s pravom pitao o načinima na koje se struka razvijala prije, ali i poslije pojave antipsihijatrijskog intelektualnog pokreta. Psihijatrija kao disciplina »tukla« je Roberta, a on joj je uzvraćao ljubavlju i željom da ona postane bolja. Na to ukazuje i predgovor njegove posljednje knjige *Ludilo uzvraća udarac*:

»I na kraju, napominjem da su ovdje izneseni stavovi moje osobno stručno mišljenje, jer moguće da knjiga neće biti shvaćena kao legitiman nastavak dekonstrukcije jedne potrošene psihijatrijske paradigme u ime nadolazeće nove, nego kao destrukcija psihijatrije kao takve. No utemeljeni kritički diskurs prepoznaje se i po istinoljubivosti. Jer istinoljubiva kritika nadilazi puko kriterizstvo i struktorno je pozitivna, budući ukazuje pozitivne mogućnosti na koje implicitno apelira.«

Gdje se onda može vidjeti osnovni doprinos koji je Torre ostavio psihijatriji? On je uočljiv prvenstveno u formi jednog priznanja. Naime, *ludilo bez psihijatrije može postojati, ali psihijatrija bez ludila ne može*, piše Torre u knjizi *Ludilo uzvraća udarac*. Psihijatrija je ovisna o ludilu, ovisna je o temeljnom fenomenu koji proučava. U isto vrijeme psihijatrija u svojoj kratkovječnosti taj osnovni fenomen još uvijek ne razumije. Voditi monolog razuma prema ludosti (Foucault) podrazumijeva pokušaj da se nešto nerazumljivo, nešto ambivalentno, prisilno pretvori u nešto jasno, instrumentalno-racionalno, moderno. Ludilo nije moderan fenomen. Ovaj fenomen ostatak je magičnog, razumu neprihvatljivog vremena. Ono je jedan od fenomena koji je preživio nalet raščaravanja. Uistinu, svi pokušaji raščaravanja ludosti ograničenog su dohvata, a na psihijatriji je, smatrao je Torre, da nauči voditi dijalog s ludošću i prekine začarani krug nejasnosti, produciran već spomenutom dominacijom razuma nad ludošću.

Ono što Torre nudi psihijatriji u svojim knjigama jest poniznost pristupa prema onome što se želi razumjeti. Svrha znanosti jest razumijevanje i opisanje, a ne dominacija nad prirodnim svijetom. U pokušajima dominacije gubimo dječjačku zainteresiranost za svijet oko nas, podređujemo se krutosti strukture znanstvenih paradigmi te mijenjamo jednu transcendentalnost (npr. božanstva) drugom (divinizacijom znanosti). Svijet za znanstvenika prestaje pjevati u krutosti strukture znanstvenosti. Ako se pažljivo čitaju radovi Roberta Torrea, može se vidjeti da je Torre vrlo dobro potkovan u sferi filozofije, ali i sociologije modernosti te da svoja znanja prevodi i primjenjuje na struku

koja je obilježila veći dio njegovih formativnih godina. No, u svim uviđanjima o smjeru kojim smo dospjeli dovdje, bilo u slučaju psihijatrije ili u slučaju znanosti općenito, Torre daje mogućnost razumijevanja, ali ne i konačni odgovor. U tom dijelu Torre pokazuje svoju znanstvenu relevantnost i spomenutu poniznost prema fenomenu. Zato svoj rad o psihijatriji Torre zaključuje sljedećim riječima:

»Utoliko ni moja knjiga nema pravi kraj, a nekmoli onaj sa sretnim svršetkom. Dakle kraja nema. Sve je sirovo odrezano po tipu 'nastavit će se...'. Ne držim da je imalo bitno eksplicirati kojim putem bih ja želio da se psihijatrija zaputi. Niti pak gdje bi bilo po nju najbolje da se zaputi. Valjda i ona sama zna gdje će i kud će. Nek' već bude što biti mora, a daleko da svijet ne bi mogao bez psihijatrije.«

Sukladno tome nastavlja:

»Zato i nemam volje ulaziti u isprazno fraziranje kroz hinjene zaključke. Jer nikom ništa od toga, izuzev umjetničkog dojma, za koji držim da je ovdje nepotreban, budući je sama stvar preozbiljna. Bolje ovako: priču sam dotjerao do kraja, a da nije završena. No to nikako nije do mene, već do psihijatrije i ludila. Pa nek' njih dvoje odluče što će jedno s drugim, a što bi sami i za sebe da drugog nema. A kako ni jedno od pobrojanog nije do mene, vrijeme je da se polako povučem.«

Kategorizacijom knjige *Ludilo uzvraća udarac* u polje psihijatrije, priznala se njena relevantnost i dalekovidnost promišljanja o psihijatriji. Stavljanjem ove knjige u polje psihijatrije omogućila se funkcionalna kritika postojećeg stanja bez zadržki koje jedna zrela znanstvena disciplina poput psihijatrije može nametnuti autoru ili pak čitatelju. Na sebi svojstven način, iako je sâm bio pesimističan u svezi toga, Robert Torre uvelike je doprinio razvoju psihijatrije. Kao što je u jednom od razgovora rekao – *ovo je moj oproštaj od psihijatrije*: taj oproštaj bio je obilježen najsjajnijim vatrometom koji će psihijatrija možda sutra, a možda nakon dužeg razdoblja, popratiti gromoglasnim pljeskom.

Emmanuel Levinas svojedobno se zapitao je li smrt nemogućnost mogućnosti ili je mogućnost nemogućnosti? U svojoj argumentaciji zaključuje da smrt čovjeka lišava svih mogućnosti aktivnog djelovanja. Na tom tragu, Vučković piše da smrt ne dopušta osobni odnos te nas lišava egzistencijskih briga.⁵ Takve brige Roberta Torrea nisu pretjerano morile. Torre je bio vjernik. Vjerovao je u mogućnosti svih nemogućnosti unatoč šansama koje su nam predstavljene kao testament ništavnosti onostranog u djelima filozofskih velikana (poput Martina Heideggera). No, iz Torreovih osobnih uvjerenja može se izvesti nada da njegov filozofski um opstaje, kroz inspiraciju koju pruža pomoću svojih knjiga. Njegov filozofski um i u nemogućnosti omogućava daljnja promišljanja i razvoj duha svih onih koje je dotaknuo svojom autentičnošću.

Erik Brezovec

3

R. Torre, *Ludilo uzvraća udarac*.

4

Robert Torre, *Prava istina o psihijatriji: kako zaustaviti planetarnu epidemiju uzimanja psihofarmaka*, Profil knjiga, Zagreb 2014.

5

Ante Vučković, »Čovjek i smrt«, u: Ivan Markešić (ur.), *Čovjek i smrt. Teološki, filozofski, bioetički i društveni pristup*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Hrvatsko katoličko sveučilište – Udruga *Posmrtna pripomoć*, Zagreb 2017., str. 67–82, ovdje str. 80.